

Az első és utolsó operaelőadás a régi Nemzeti Színházban

A félszázados jubileumához közelgő Operaház most ujítja fel Rossini remekét, a Sevillai borbélyt. Közel száz év előtt ez a dalmű volt a régi Nemzeti Színház első operaelőadása s nem érdektelen, hogy ugyanezzel az operával végezte az operai szezonját a Nemzeti Színház, amelyből 1884 júliusában kivált az operai társulat, hogy új, diszes hajlékába költözzék az Andrássy-utrá.

Köztudomású az a közel félszázados küzködés, amely a Nemzeti Színház felépítését megelőzte. Az országgyűlés és a vármegyék, főleg pedig Pest vármegye már 1790-től fogva folyton hangoztatták, hogy a magyar színháznak állandó hajlékot kell építeni az ország szívében. József nádor, a nagy Palatinus, továbbá egy sereg magyar előkelőség szintén élénk érdeklődést tanúsított a magyar színház ügye iránt. Kultúr István szinigazgató 1814-ben, amidőn Sándor cár és Frigyes Vilmos német császár I. Ferenc királyt meglátogatták Pestén, egy röpiratban javasolta, hogy a hármas uralkodói találkozás emlékére állandó nemzeti színház felállításával örökítsék meg, majd egy másik röpiratban felszólította a közönséget, hogy adakozzék erre a célra. Pest vármegyére olyan hatással volt Kultúr röpirata, hogy telket is vásárolt a színház számára, de bizony az adományok oly györen gyűltek, hogy néhány év múlva fedezet híján, kénytelen volt a telket eladni.

Hosszu huza-vona után akkor jutott csak egyenesbe a Nemzeti Színház ügye, amikor Széchenyi István gróf vette a kezébe a dolgot és gyakorlati utmutatást is adott a teendőkre vonatkozólag. Pest vármegye szinügyi bizottsága hozzájárult a részletes tervek kidolgozásához, majd pedig a rendek négy százezer forintot ajánlottak fel a Nemzeti Színház céljaira. A felső tábla azonban ezt a határozatot úgy módosította, hogy közadakozás útján kell a színház költségeit előteremteni.

Végre mégis csak dűlőre jutott a régóta várandó kérdés. Az épülő Nemzeti Színház ügyeinek a vezetését Pest vármegyétől egy társaság vette át s ennek a kebelében alakult meg az állandó bizottság Földváry Gábor alispán elnöke alatt. Jegyző Nyáry Pál volt, a bizottság tagjai pedig Fáy András, Ilkey Sándor, Ráday Gedeon gróf, továbbá Simontsits János főszolgabíró. A színházat először a Dunaparton akarták megépíteni, de aztán mégis megmaradtak az olcsóbbság kedvéért a Grassalkovich-telek mellett, amelyet a hőkező főur ingyen engedett át erre a célra. 1837 tavaszán már nagyban előrehaladott a színház építése. Julius 26-án megválasztották igazgatóvá Bajza Józsefet, a zeneügy felügyeletével pedig Mátray Gábort bízták meg azzal, hogy „a játékban előforduló énekekre felügyeljen s adjon jelentést a választmányának, hogy mi módon lehetne egy jó magyar operát felállítani“.

Bajza nyomban hozzá is látott a szervezkedéshez s az ország legkiválóbb színészeit és színésznőit sikerült összeszednie a Nemzeti Színház számára. Csupán Kántorné, az akkori idők legkiválóbb tragikus hősnője hiányzott az együttesből. A megnyitást, sajnos, több ízben el kellett halasztani, jóllehet az épület már teljesen készen állott.

A színház környéke azonban meglehetősen elhanyagolt volt. A hatvani-kapun túl a Kerepesi-ut és Ország-ut sarkán (a mai Rákóczi-ut és Múzeum-körut sarkán) állott az új épület. Vörösmarty, a színházat és környékét így írja le az Athenaeumban a megnyitás napjáról szóló tudósításában:

„Mészgödrök, homokbuckák kétfelől, elől vakolatlan tornác, egyenetlen, félig rakott ut, benn asztalos, lakatos, színész, muzsikusk egy rakáson, amazok csak alig tartóztatható juróikkal, emezek papirostekercseikkel a próbában, mintegy a hely bírársáért velekedve, mindnyájan sürgető, halaszthatatlan munkában, — az óra tizenegyre jár s alig fél nap hátra, hogy a legelső pesti színház megnyitassék“.

A megnyitásnak bizony elég sok akadálya volt s utóljára a gázvilágítási berendezés körül felmerült nehézségek miatt kellett ismét elodázni a kitűzött terminust. Tekintettel azonban arra, hogy az Istvánnapi vásárt rengeteg vidéki érdeklődő is látogatta, elhatározták, hogy augusztus 22-én gázvilágítás nélkül, csupán olajmécses világítással mégis megnyitják a színházat. Az érdeklődés óriási volt. A Honművész tudósítója szerint: „már a déleesti órákban tolt a hullámzó néptömeg, mint bucsut járandó a szincarnok felé s midőn az ajtókat megnyiták, örömjajjal ömlött be a tündértemplomba“.

Az akkori idők szerint tényleg igen szép volt az új színház, Zitterbart Mátyás alkotása. A diszes nézőtérre kékes-zöld alaku mennyezet borult, amelyre a kilenc muzsa képét festették. A páholyok között „aranykoronával s talapzattal, keskeny, függélyesen rakott aranyvesszőkkel cifrázott fehér oszlopok futottak fel“. A páholyok könyöklője piros volt, arany szegélyvel. A támlásszékek párnázata zöld, karfája fehér, támlája pedig vörös, ami együtt a nemzetiszínt adta ki. A helyárak elég olcsók voltak. Földszinti és középpáholy ára 5 forint, másodemeleti páholy ára 4 forint, elsőemeleti zártszék ára 1 forint 30 krajcár, földszinti zártszék 1 forint, másodemeleti zártszék 54 krajcár, földszinti bemenet 48 krajcár, másodemeleti bemenet 40 krajcár, karzati állóhely 10 krajcár. A nagyszerű megnyitó előadás után, melyen Vörösmarty Árpád ébredését és Schenk Ede Belizár című szomorujátékát játszották, az utóbbi Kiss János fordításában, hamarosan az operára került a sor. Egy hét múlva, augusztus 29-én már előadták a Sevillai borbélyt, amelynek szövegét Bántó fordította le. A címszerepet Szerdahelyi, Almavivát Lendvay Márton, Rosinát Déryné, Bertát pedig Egressyné-

énekelte. Bizony meglehetősen gyenge volt ez az előadás. Mindössze három napig próbálták az operát és a segédzemélyzet, meg a zenekar túlnyomó része műkedvelőkből állott. Déryné aki akkoriban már meglehetősen elhízott, kissé komikusan is hatott a fiatal Rosina szerepében. A kritika nagyon keveset foglalkozott az operaelőadásokkal, Vörösmarty is inkább csak a drámákról írt.

Annak ellenére, hogy az első operaelőadások, művészileg nem képzett személyzet híján, igen gyengék lehettek, a közönség mégis megkívánta a zenésdarabok állandó műsoron tartását és a játékrendnek ilyenekkel való kiegészítését. A színháznak pedig egymásután és nagy sietséggel kellett az operákra előkészülnie, amire főleg a német színházzal való verseny készítette. Természetes, hogy a kevés számú próba és a gyenge előkészület a művészet rovására ment. Csupán akkor kezdett igazán kifejlődni a magyar operajátszás a Nemzeti Színházban, amidőn Erkel Ferenc vette át az operaelőadások vezetését. Ő alatta igen kiváló

együttessé fejlődött a Nemzeti Színház operatársulata.

Negyvenhét évig adott hajlékot a magyar operának a Nemzeti Színház. 1884 június 30-án tartották meg benne az utolsó operaelőadást, amikor szintén a Sevillai borbély került színre, amely idáig százhatvanöt előadást ért meg a Nemzetiben. Előadás előtt Erkel Gyula karmester és Káldy Gyula operai rendező koszorúkat kaptak az operai személyzettől. A bucsuelőadásos Rosinát Risley Lelio, Figarót Láng, Almavivát Pauli, Bartolót Kőszeghy, Basiliót pedig Odry Lehel énekelte. Az operai társulatna ezen a bucsuelőadásán még a magánénekesnő is közreműködtek a karban. Olyan erők, mint Dopler Ilka, Kordin Mariska, Komáromy Mariska, Spányi Irma, Ábrányiné és Szigetin mind derekasan fújták a karszólamot.

Előadás után az operai társulat Odry Lehelrel az élén elbucszott a Nemzeti Színházról és ősszel már új otthonában kezdte meg előadásait.

Gajdár István.